

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของเรื่องที่ศึกษา

นับตั้งแต่ญี่ปุ่นมีรัฐธรรมนูญปี 1949 ซึ่งร่างโดยสหรัฐอเมริกาเนื่องจากญี่ปุ่นแพ้สงครามโลกครั้งที่สองแล้วนั้น ญี่ปุ่นในช่วงสงครามเย็นได้จำกัดบทบาทตัวเองในเวทีระหว่างประเทศให้แสดงบทบาทเพียงแค่ด้านเศรษฐกิจเท่านั้น โดยการหลีกเลี่ยงไม่เข้าไปยุ่งกับความขัดแย้งในด้านการเมืองและการทหาร ถือได้ว่าเป็นช่วงที่เน้นบทบาทพหุค่าเป็นสำคัญ การที่ญี่ปุ่นจำกัดบทบาทตัวเองไว้แค่ด้านเศรษฐกิจเท่านั้นอาจพอจะสรุปได้ว่าเป็นเพราะประสบการณ์อันเลวร้ายจากอาวุธนิวเคลียร์ที่คร่าชีวิตชาวญี่ปุ่นไปเป็นจำนวนมาก อีกทั้งยังทิ้งร่องรอยไว้อีกหลายประการ เช่น สารปนเปื้อนในสิ่งแวดล้อมและความผิดปกติทางร่างกาย ทำให้ชาวญี่ปุ่นนั้นรู้สึกหวาดกลัวและไม่อยากเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับปัญหาการเมืองระหว่างประเทศอันอาจนำไปสู่สงครามได้อีก ดังนั้นคนญี่ปุ่นจึงต้องการอยู่อย่างสันติและหลีกเลี่ยงการเข้าไปพัวพันในปัญหาดังกล่าว นอกจากนี้อีกเหตุผลหนึ่งคือข้อจำกัดในรัฐธรรมนูญมาตรา 9 ของญี่ปุ่นที่ระบุว่า “ญี่ปุ่นจะไม่คงไว้ซึ่งกองกำลังทหารทั้งภาคพื้นดิน น้ำ และอากาศ รวมทั้งศักยภาพอื่น ๆ ในการทำสงคราม และสิทธิที่จะทำสงคราม รวมทั้งจะไม่ใช้กำลังในการตัดสินข้อพิพาทระหว่างประเทศ”¹ ด้วยเหตุผลข้างต้นจึงเป็นสาเหตุที่ญี่ปุ่นจำกัดบทบาทตัวเองในด้านการเมืองระหว่างประเทศ

¹ Article 9

“Aspiring sincerely to an international peace based on justice and order, the Japanese people forever renounce war as a sovereign right of the nation and the threat or use of force as means of settling international disputes.

In order to accomplish the aim of the preceding paragraph, land, sea, and air forces, as well as other war potential, will never be maintained. The right of belligerency of the state will not be recognized.”

นโยบายด้านความมั่นคงของญี่ปุ่นในช่วงสงครามเย็นคือหลีกเลี่ยงการเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับปัญหาด้านการเมืองและความมั่นคงระหว่างประเทศ และพึ่งพาสหรัฐอเมริกาในการป้องกันประเทศเป็นสำคัญ ทั้งนี้ญี่ปุ่นยอมให้สหรัฐอเมริกาสามารถเข้ามาตั้งฐานทัพในประเทศได้ กองกำลังป้องกันตนเองของญี่ปุ่น (Self-Defense Forces หรือ SDF) ก็ไม่มีสมรรถนะเพื่อใช้ในทางรุกราน ไม่มีแม้แต่บทบาทในการเข้าร่วมดูแลรักษาสันติภาพของ UN เช่นกัน ด้วยการที่มีนโยบายด้านความมั่นคงเช่นนี้ ญี่ปุ่นจำเป็นต้องเสียอิสรภาพในการกำหนดนโยบายต่างประเทศของตนเองส่วนหนึ่งไปด้วย สหรัฐอเมริกาถือได้ว่ามีอิทธิพลอยู่เหนือการกำหนดนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นอย่างมาก

ในช่วงปลายทศวรรษที่ 1960 ญี่ปุ่นเริ่มมีความขัดแย้งกับสหรัฐอเมริกาในด้านเศรษฐกิจ สหรัฐอเมริกานั้นขาดดุลการค้ากับญี่ปุ่นติดต่อกันหลายปีและมีมูลค่ามากขึ้นทุกปีด้วย ในประเทศสหรัฐอเมริกาเริ่มมีเสียงวิพากษ์วิจารณ์ว่าญี่ปุ่น “โดยสสารฟรี” สำหรับการได้รับความคุ้มครองป้องกันความมั่นคงจากสหรัฐอเมริกาและเริ่มเรียกร้องให้ญี่ปุ่นแบ่งเบาภาระในด้านนี้ ญี่ปุ่นเองก็เริ่มวิตกกังวลว่าสหรัฐอเมริกายังมีความเต็มใจจะช่วยปกป้องคุ้มครองญี่ปุ่นต่อไปอีกหรือไม่ มีการหารือประเด็นนี้กันอย่างแพร่หลายในประเทศญี่ปุ่น ญี่ปุ่นเริ่มมีแนวความคิดว่าควรจะขยายกำลังทหารอย่างค่อยเป็นค่อยไปเพื่อแสดงความรับผิดชอบมากขึ้นแต่อย่างไรก็ดีทิศทางของประเทศยังคงเน้นบทบาททางด้านเศรษฐกิจมากกว่าการทหารเช่นเดิม

ต่อมาเมื่อสิ้นสุดสงครามเย็นในปี 1990 โลกเข้าสู่สภาวะสันติภาพ แต่ปรากฏว่าในปีเดียวกันนั้นเกิดเหตุการณ์อิรักบุกคูเวตขึ้น และนำไปสู่สงครามอ่าวเปอร์เซียในที่สุด สงครามอ่าวเปอร์เซียครั้งนี้กระทบต่อนโยบายด้านความมั่นคงของญี่ปุ่นเป็นอย่างมากอันเนื่องมาจากการแสดงบทบาทในช่วงสงครามอ่าวเปอร์เซียที่หลายฝ่ายมองว่าไม่เหมาะสมนั่นเอง เพราะเป็นที่ทราบกันดีว่าญี่ปุ่นมีผลประโยชน์ด้านน้ำมันจากคูเวตและตะวันออกกลางอย่างสำคัญซึ่งยิ่งส่งผลให้ญี่ปุ่นต้องให้ความร่วมมือบรรเทาวิกฤตการณ์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่ความเป็นจริงคือญี่ปุ่นมีส่วนร่วมเพียง บริจาคเงินจำนวน 13,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐเท่านั้น สหรัฐอเมริกาไม่พอใจกับบทบาทของญี่ปุ่นในครั้งนี้อย่างมาก ถึงกับเรียกการทูตของญี่ปุ่นว่า “check-book diplomacy”² หรือการ

² ประเสริฐ จิตติวัฒน์พงศ์, "การส่งทหารออกนอกประเทศไปปฏิบัติการรักษาสันติภาพของญี่ปุ่น," ใน ญี่ปุ่น: การเมืองและนโยบายต่างประเทศ, รวบรวมโดย ศิริพร วัชชวัลคุ, (กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2542), น. 224.

ทูตแบบจ่ายเช็ค สหรัฐอเมริกา รู้สึกว่าทหารของสหรัฐอเมริกกลายเป็นทหารรับจ้างให้แก่ญี่ปุ่น พันธมิตรตะวันตกของอเมริกาต่างก็วิจารณ์ว่านโยบายต่างประเทศด้านความมั่นคงของญี่ปุ่นนั้น ไม่สามารถตอบสนองต่อภาวะฉุกเฉินได้ สหรัฐอเมริกายังได้เรียกร้องให้ญี่ปุ่นเข้ามารับผิดชอบด้าน ความมั่นคงมากขึ้นให้สมกับที่ญี่ปุ่นเป็นชาติมหาอำนาจด้านเศรษฐกิจ

จากแรงกดดันจากนานาชาติโดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่นจึงต้องปรับบทบาทให้นานาชาติเห็นว่าญี่ปุ่นมีความพร้อมที่จะมีบทบาทในการรักษาสันติภาพในด้านต่างๆ ที่มากกว่าแค่การให้ความช่วยเหลือด้านการเงิน ญี่ปุ่นจึงได้ออกกฎหมาย UNPKO (UN Peace-keeping Operations) ในปี 1992 ซึ่ง UNPKO นี้เป็นกฎหมายที่อนุญาตให้กองกำลังป้องกันตนเองของ ญี่ปุ่น (SDF) สามารถไปปฏิบัติการรักษาสันติภาพพร้อมกับกองกำลังนานาชาติภายใต้ภารกิจของสหประชาชาติได้

จีนและเกาหลีเริ่มกังวลว่าญี่ปุ่นจะเริ่มขยายบทบาททางทหารอีกครั้งเมื่อพบข้อเท็จจริง ที่ชี้ให้เห็นว่าญี่ปุ่นใช้งบประมาณด้านการทหารประมาณ 1% ของ GDP และถือว่าสูงมากเป็นอันดับต้นๆ ของโลก ในปี 1995 มียอดเงินถึง 4.7 ล้านล้านเยน ซึ่งมากเป็นอันดับสองรองจาก สหรัฐอเมริกา³ จีนเห็นว่า SDF ของญี่ปุ่นนั้นไม่ได้มีลักษณะเพียงพอป้องกันประเทศอีกต่อไปแล้ว และได้เตือนถึงภัยของการรื้อฟื้นลัทธินิยมทหารของญี่ปุ่นด้วย แต่ถึงกระนั้นญี่ปุ่นยังคงยืนยันกรานว่า SDF ของตนนั้นมีไว้แค่ปกป้องประเทศเท่านั้น

เมื่อก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 สมัยรัฐบาลจุนอิชิโร โคอิสุมิ เกิดเหตุการณ์ 9/11 ขึ้น นโยบายความมั่นคงของญี่ปุ่นได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัด ลักษณะของนโยบายนี้อาจจะสรุปได้สั้นๆ ว่า “รวดเร็ว แข็งขันและริเริ่ม”⁴ ญี่ปุ่นเป็นประเทศแรกในบรรดาพันธมิตรสหรัฐอเมริกา ที่แสดงความเสียใจและแสดงความพร้อมในการร่วมมือและช่วยเหลือสหรัฐอเมริกา ทั้งในเหตุการณ์ที่สหรัฐอเมริกาโจมตีอัฟกานิสถานและบุกอัลกอญิด นอกจากนี้ยังญี่ปุ่นได้ขยายขอบข่ายการรักษาสันติภาพของ SDF ให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้นด้วย

³ “Military Spending in Japan.” <<http://factsanddetails.com/japan.php?itemid=819&catid=22&subcatid=148#01>>. accessed June 2009.

⁴ ศิริพร วัชชวัลคุ, ญี่ปุ่น: ประเทศที่กำลังเปลี่ยนแปลง, (กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์, 2549), น. 93.

ในศตวรรษที่ 21 นี้รัฐบาลญี่ปุ่นได้ให้ความสำคัญแก่นโยบายด้านความมั่นคงเทียบเท่ากับนโยบายด้านเศรษฐกิจที่เดียว แม้ความเข้มแข็งทางด้านเศรษฐกิจของญี่ปุ่นได้รับการยอมรับจากนานาชาติในฐานะเป็นประเทศมหาอำนาจทางด้านเศรษฐกิจแต่ญี่ปุ่นยังคงขาดสถานะความเป็นชาติมหาอำนาจในทางการเมืองอยู่ ซึ่งหากญี่ปุ่นสามารถเพิ่มบทบาทในด้านการเมืองระหว่างประเทศให้เป็นที่ยอมรับจากนานาชาติได้แล้ว ประเทศต่างๆ ก็ไม่สามารถละเลยสถานะความเป็นชาติมหาอำนาจที่แท้จริงของญี่ปุ่นได้อีกต่อไป มาตรการหนึ่งที่จะสามารถเพิ่มบทบาทในทางการเมืองระหว่างประเทศของญี่ปุ่นได้นั้นคือการเข้าเป็นประเทศสมาชิกถาวรของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ ซึ่งญี่ปุ่นเล็งเห็นว่ามาตรการนี้จะทำให้ญี่ปุ่นสามารถครอบครองสถานะความเป็นชาติมหาอำนาจที่แท้จริงได้ และญี่ปุ่นย่อมจะสามารถรักษาหรือเพิ่มพูนผลประโยชน์แห่งชาติได้ดียิ่งขึ้นจากการมีสถานะเป็นชาติมหาอำนาจเช่นนี้

การแสดงจุดยืนอย่างแน่วแน่ของญี่ปุ่นว่าต้องการเป็นประเทศสมาชิกถาวรของญี่ปุ่นนี้ ย่อมส่งผลกระทบต่อไปทั่วโลก โดยเฉพาะต่อประเทศเพื่อนบ้านในเอเชียตะวันออกและต่อสถานะของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ มีทั้งประเทศที่คัดค้านและสนับสนุนจุดยืนของญี่ปุ่น ดังนั้นการพิจารณาถึงปัจจัยและความพร้อมของญี่ปุ่นต่อความต้องการเป็นประเทศสมาชิกถาวรของคณะมนตรีความมั่นคงและความเป็นไปได้ที่จะบรรลุเป้าประสงค์นั้นจึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจต่อความเป็นไปในเวทีการเมืองระหว่างประเทศเป็นอย่างยิ่ง

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อศึกษาถึงมูลเหตุจูงใจของญี่ปุ่นที่ต้องการเป็นประเทศสมาชิกถาวรของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ
2. เพื่อศึกษาถึงยุทธศาสตร์ที่ญี่ปุ่นได้ดำเนินการเพื่อเข้าเป็นประเทศสมาชิกถาวรของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ
3. เพื่อศึกษาถึงแนวโน้มความเป็นไปได้ในการเป็นประเทศสมาชิกถาวรของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติของญี่ปุ่น

ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาในเรื่องนี้จะศึกษาถึงมูลเหตุจูงใจของญี่ปุ่นที่ต้องการเป็นประเทศสมาชิกถาวรของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ และศึกษาถึงยุทธศาสตร์ต่าง ๆ ที่ญี่ปุ่นได้ดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าประสงค์ รวมทั้งศึกษาความเป็นไปได้ที่จะบรรลุเป้าหมายในการเข้าเป็นประเทศสมาชิกถาวรของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติของญี่ปุ่นซึ่งในที่นี่ได้พิจารณาถึงการปฏิรูปสหประชาชาติและความเห็นของ 5 ชาติสมาชิกถาวรของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติหรือ Permanent 5 ต่อความต้องการได้ที่นั่งถาวรของญี่ปุ่นด้วย

ทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา

ภาคินพนธ์ฉบับนี้จะนำแนวคิดผลประโยชน์แห่งชาติและทฤษฎีการเมืองเกี่ยวพันมาใช้ในการวิเคราะห์เรื่องที่ศึกษาซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

แนวความคิดผลประโยชน์แห่งชาติ (National Interest)

แนวคิดผลประโยชน์แห่งชาติช่วยให้นักวิเคราะห์และบุคคลทั่วไปเข้าใจพื้นฐานของปรากฏการณ์ระหว่างประเทศที่กระทำโดยรัฐไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ การเมืองระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายต่างประเทศ เนื่องจากสถานะที่เป็นอยู่ของระบบระหว่างประเทศนั้นทุก ๆ รัฐต่างอ้างว่าการกระทำของตนเป็นไปเพื่อตอบสนองผลประโยชน์แห่งชาติ

ดังนั้น สำหรับรอสนาว (James N. Rosenau) แนวคิดดังกล่าวจึงทำหน้าที่ 2 ประการคือ เป็นเครื่องมือของการกระทำทางการเมืองเพื่อเป็นวิถีทางของการตัดสินใจ ประกาศ หรือกำหนดนโยบาย อีกทั้งยังเป็นวิถีทางสำหรับการแสวงหาการสนับสนุนการกระทำของตนและเป็นเครื่องมือที่มีรากฐานทางด้านค่านิยมเจือปนในการวิเคราะห์ทางการเมือง โดยการบรรยาย อธิบาย หรือประเมินแหล่งที่มาหรือความเหมาะสมของนโยบายต่างประเทศ⁵ สำหรับชาร์ล โอ เลอร์เซ่ และ

⁵ James N. Rosenau, "National Interest," *International Encyclopedia of the Social Science* 11 (1968) : 34.

อับดุล เอ ซาอีด (Charles O. Lerche and Abdul A. Said) แนวคิดผลประโยชน์แห่งชาติช่วยกำหนดนโยบายกว้าง ๆ ในการตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศและเป็นเกณฑ์กำหนดทางเลือกของรัฐเมื่อต้องเผชิญกับสถานการณ์เร่งด่วน⁶

นักวิชาการทางรัฐศาสตร์ต่างมีความเห็นในทางเดียวกันว่าแนวคิดเรื่องผลประโยชน์แห่งชาติเป็นความคิดที่คลุมเครือยากที่จะระบุอย่างชัดเจนว่าคืออะไร ทั้งนี้เพราะส่วนขยาย “แห่งชาติ” มีความหลากหลายในการนิยามโดยอาจหมายถึงกลุ่มทางสังคม (Social Group) ซึ่งมีความต้องการเฉพาะกลุ่ม⁷ ดังนั้นผลประโยชน์แห่งชาติจึงกลายเป็นผลประโยชน์ของกลุ่มต่าง ๆ ที่ผลักดันความต้องการของตนโดยการเรียกร้องและการใช้อิทธิพลในรูปแบบต่าง ๆ ต่อผู้กำหนดนโยบาย หรืออาจหมายถึงรัฐ-ชาติที่มีลักษณะเป็นองค์กรทางการเมือง (Political Organization) และต้องการผลประโยชน์ในระดับรวม กระนั้นก็ตาม รัฐ-ชาติกลับประสบปัญหาในการนิยาม “ผลประโยชน์แห่งชาติ” เช่นกัน เพราะผู้กำหนดนโยบายอยู่ภายใต้ข้อจำกัดของความเป็นมนุษย์ที่มีทั้งด้านที่เป็นเหตุเป็นผล (Rationality) และด้านที่เป็นจิตวิทยา (Psychology) ที่ต้องมีการนำค่านิยมของตนเข้ามาเกี่ยวข้องกับการรับรู้และให้นิยาม “ผลประโยชน์” อย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้⁸

คำว่า “ผลประโยชน์” มีรากศัพท์มาจากภาษาละติน แปลว่า “กังวล เกี่ยวข้อง (it concerns) ส่งผลต่อ (it makes a difference to) สำคัญกับการกล่าวถึงบางคนหรือบางสิ่ง (it is important with reference to some person or thing)”⁹

⁶ Charles O. Lerche and Abdul A. Said, *Concept of International Politic*, 2ed (New Delhi: Prentice Hall of India Private Limited, 1972), p. 26.

⁷ ถึงแม้ชาติจะมีความหมายแตกต่างจากรัฐแต่การเรียกชื่อรัฐกลับมีที่มาจากชาติแทบทั้งสิ้น ดังนั้นรัฐ-ชาติจึงมีรากฐานที่สำคัญประการหนึ่งจากชาติ-พันธ์ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของดินแดนนั้น ๆ และพัฒนาชาติพันธ์ของตนเป็นเชื้อชาติที่ผูกโยงกับรัฐ-ชาตินั้น ๆ

⁸ อาบีดีล กูโน, “ปัจจัยที่มีผลต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศของไทยต่ออิหร่าน: 2540-2548,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549), น. 17-18.

⁹ William Clinton Olson, *The Theory and Practice of International Relations*, 7th (New Jersey: Prentice Hall, Inc., 1978), p. 128.

แต่สำหรับมอแกนทาว (Morgenthau) กลับให้ความหมาย “ผลประโยชน์” หมายถึง มาตรฐานที่จะคงอยู่ตลอดเวลาเพื่อใช้ในการตัดสินใจและกำหนดทิศทางของการกระทำทางการเมือง ดังนั้นวัตถุประสงค์ของนโยบายต่างประเทศจึงถูกให้ความหมายในขอบข่ายของผลประโยชน์แห่งชาติ¹⁰ รอสนาว (James N. Rosenau) ให้ความหมายผลประโยชน์แห่งชาติว่า หมายถึง สิ่งที่ดีที่สุดสำหรับสังคมชาติ¹¹

นอกเหนือจากปัญหาในการนิยามผลประโยชน์แห่งชาติแล้ว ปัญหาอีกประการคือ การระบุองค์ประกอบที่ชัดเจนซึ่งประกอบขึ้นเป็นผลประโยชน์ มอแกนทาว (Morgenthau) ยอมรับในข้อจำกัดดังกล่าวโดยระบุว่าบริบททางวัฒนธรรมและทางด้านการเมืองเป็นตัวกำหนดองค์ประกอบของผลประโยชน์แห่งชาติให้มีความแตกต่างกันไปในแต่ละยุคสมัยเพื่อหลีกเลี่ยงความไม่แน่นอนของบริบทดังกล่าวเขาจึงเสนอว่าควรพิจารณา ผลประโยชน์แห่งชาติในรูปของ “อำนาจ” โดยเขากล่าวว่า “ชาติต่าง ๆ จะแสวงหาอำนาจเพื่อที่จะได้ใช้อำนาจนั้นไปเพื่อปกป้องหรือแสวงหาผลประโยชน์ของชาติ” โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญนอกเหนือจากอำนาจ คือ “การปกป้องอธิปไตย ระบบการเมือง เศรษฐกิจ ศาสนา ภาษา เชื้อชาติของตนไว้ให้รอดพ้นจากการรุกรานของชาติอื่น ๆ”¹²

ขณะที่ชาร์ล โอ เลอเช่และอับดุล เอ ซาอีด (Charles O. Lerche และ Abdul A. Said) ได้ระบุไว้ว่า ผลประโยชน์แห่งชาติพื้นฐานของทุกรัฐควรประกอบไปด้วยปัจจัยสำคัญ 6 ประการ ได้แก่¹³

¹⁰ Hans J. Morgenthau, *Politics among nations ; the struggle for power and peace*, 2th (New York : Alfred A. Knopf, 1954), p.9, quoted in James N. Rosenau, *International Encyclopedia of the Social Science*, p. 35.

¹¹ James N. Rosenau, *International Encyclopedia of the Social Science*, p. 34.

¹² อาบีดีล กูโน, *ปัจจัยที่มีผลต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศของไทยต่ออิหร่าน: 2540-2548*, น. 18-19.

¹³ สมพร คุณวิชาติ, "บทบาทของสหรัฐอเมริกาในการรักษาความมั่นคงในอินโดนีเซีย: กรณีการต่อต้านการก่อการร้ายในอินโดนีเซียหลังเหตุการณ์ 11 กันยายน 2001," (ภาคนิพนธ์มหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550), น. 7.

1. การดำรงอยู่ของชาติ (Self-preservation) หมายถึง การดำรงรักษาปัจจัยความเป็นชาติ อันได้แก่ รัฐบาล ดินแดน ประชาชน และอำนาจอธิปไตย ซึ่งปัจจัยนี้ถือเป็นวัตถุประสงค์พื้นฐานของนโยบายต่างประเทศ

2. ความมั่นคงปลอดภัย (Security) หมายถึง การที่รัฐจะดำเนินความสัมพันธ์กับรัฐอื่น ๆ เพื่อให้รัฐของตนดำรงอยู่ต่อไปได้นั้น แต่ละรัฐจะมีเป้าหมายเรื่องความมั่นคงปลอดภัยเพื่อการป้องกันและลดภัยคุกคามที่มีต่อรัฐตน

3. การแสวงหาความกินดีอยู่ดี (Well-being) หมายถึง การที่รัฐจะดำเนินการเพื่อการพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนในรัฐให้มีความกินดีอยู่ดี โดยสามารถวัดได้จากเศรษฐกิจของประเทศคือ ผลผลิตมวลรวมของประเทศชาติ (Gross National Product) และอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (Rate of Economic Growth)

4. การเสริมสร้างเกียรติภูมิของชาติ (Prestige) หมายถึง การที่รัฐหนึ่งจะแสดงออกด้วยการกระทำต่าง ๆ เพื่อให้รัฐอื่นเกิดความชื่นชม ประทับใจ และแสดงออกถึงการยอมรับต่อรัฐตน

5. อุดมการณ์ของชาติ (Ideology) หมายถึง การที่รัฐหนึ่งซึ่งมีความเชื่อถือในอุดมการณ์ใด ก็พยายามแพร่อุดมการณ์ของตนให้เป็นที่ยอมรับของรัฐอื่น

6. การแสวงหาอำนาจ (Power) หมายถึง การที่ทุกรัฐจะต้องมีอำนาจ คือ ชีตความสามารถที่จะทำให้รัฐหนึ่งกระทำตามเจตนารมณ์ของตนเองได้ ซึ่งอำนาจที่ทุกรัฐต้องมีอย่างน้อยที่สุดคือ การอยู่รอดของชาติและการคงอำนาจอธิปไตยของตนไว้ได้

การระบุงค์ประกอบของผลประโยชน์แห่งชาติไว้หลายประการนั้นทำให้รัฐมีภาระที่หนักหน่วงต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ทั้งหมดที่กำหนดขึ้น อีกทั้งทำให้ผู้กำหนดนโยบายอยู่ในภาวะที่ยากต่อการตัดสินใจหากเกิดการขัดกันขององค์ประกอบดังกล่าว เนื่องจากทุกรัฐต่างมีข้อจำกัดทางด้านทรัพยากรที่ใช้เป็นเครื่องมือในการบรรลุเป้าหมาย จากสาเหตุดังกล่าวรัฐจึงต้องมีการจัดลำดับความสำคัญขององค์ประกอบทั้งในแง่ความเร่งด่วนและระยะเวลาของการบรรลุเป้าประสงค์ดังนั้น Glenn P. Hastedt and Kay M. Knickrehm จึงได้จัดลำดับความสำคัญของ

องค์ประกอบของผลประโยชน์แห่งชาติดังนี้¹⁴

1. ผลประโยชน์ระดับสั้นหรือผลประโยชน์หลัก (Short-term or Core Goals) ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญยิ่งยวดต่อประชากรของประเทศนั้น ๆ ได้แก่ ความมั่นคงปลอดภัยแห่งชาติ บูรณภาพแห่งดินแดน ความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจและความเป็นปึกแผ่นภายในชาติ

2. ผลประโยชน์ระยะกลาง (Middle-term Goals) ได้แก่ ความพยายามที่จะปรับปรุงคุณภาพชีวิตและสภาพเศรษฐกิจของประเทศ โดยการแสวงหาความช่วยเหลือจากต่างประเทศ แสวงหาหนทางเข้าถึงทรัพยากรที่มีราคาถูกลงและทำความตกลงทางการค้ากับประเทศอื่น ตลอดจนพยายามเพิ่มพูนเกียรติภูมิของประเทศโดยใช้วิถีทางการทูต การแลกเปลี่ยนเทคโนโลยีและวัฒนธรรมกับประเทศอื่น หรือแสดงให้เห็นนาาประเทศเห็นถึงศักยภาพทางทหารที่มี นอกจากนั้น ได้แก่ การพยายามสร้างเขตอิทธิพลหรือเผยแพร่อุดมการณ์ของรัฐให้ประเทศอื่นได้รับทราบ อีกทั้งการพยายามเข้าครอบครองตลาดต่างประเทศด้วย

3. ผลประโยชน์ระยะยาว (Long-term Goals) ได้แก่ วิสัยทัศน์ (Vision) หรือเป็นผลประโยชน์ในเชิงอุดมคติของประเทศนั้น ๆ ต่อระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งหมด

จากแนวความคิดและการให้คำจำกัดความของนักวิชาการที่กล่าวถึงข้างต้น พอจะสรุปถึงค่านิยมและแนวความคิดของผลประโยชน์แห่งชาติได้กว้างๆ ดังนี้

ผลประโยชน์แห่งชาติ (national interests) หมายถึงสิ่งที่ผู้มีอำนาจตัดสินใจของรัฐเห็นว่าจะมีความสำคัญต่อเอกราช ความมั่นคง ความอยู่ดีกินดีและเกียรติภูมิของรัฐนั้นโดยผู้มีอำนาจตัดสินใจในที่นี้คือบุคคลหรือคณะบุคคลที่มีบทบาทในการกำหนดนโยบายของรัฐ ซึ่งมักจะนำเอาผลประโยชน์แห่งชาติมาเป็นข้อพิจารณาในการกำหนดนโยบาย เพื่อให้รัฐได้รับประโยชน์มากที่สุดจากการดำเนินนโยบายตามความต้องการและจุดมุ่งหมายของแต่ละรัฐซึ่งแตกต่างกันออกไป

อย่างไรก็ตาม การศึกษาแนวความคิดผลประโยชน์แห่งชาติ ในบางครั้งอาจมีข้อจำกัดหรือไม่อาจกระทำการให้บรรลุผลตามจุดมุ่งหมายได้ ดังนั้น สิ่งที่สำคัญที่สุด คือ การจัดลำดับ

¹⁴ Glenn P. Hastedt and Kay M. Knickrehm, *Dimension of World Politic* (New York: Harper Collins Publishers, 1990), p. 66-68. อ้างถึงใน จันทนา กระแสร์แสน, “นโยบายเปิดการค้าเสรีของสหรัฐอเมริกาผ่านกลุ่มเอเปคปี 1993-1997,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตรมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541), น. 6-7.

ความสำคัญของผลประโยชน์แห่งชาติโดยต้องกำหนดให้ได้ว่าผลประโยชน์แห่งชาติอันใดเป็นหลัก ผลประโยชน์แห่งชาติอันใดเป็นรอง อะไรเป็นผลประโยชน์ระยะสั้นหรือระยะยาวเพราะมักจะมีข้อถกเถียงกันเสมอมาว่า อะไรคือสิ่งที่ดีที่สุดในการกำหนดผลประโยชน์แห่งชาติ และผลประโยชน์แห่งชาติอันใดดีที่สุดในการกำหนดนโยบายต่างประเทศ ดังนั้น การศึกษาผลประโยชน์แห่งชาติที่แท้จริงในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งจะต้องพิจารณาประกอบกันทั้งชนิดของผลประโยชน์แห่งชาติและระดับความสำคัญของผลประโยชน์แห่งชาติอันจะส่งผลให้การวิเคราะห์นโยบายของรัฐในช่วงเวลาดังกล่าวดำเนินไปตามครรลองที่ถูกต้อง

ผลประโยชน์แห่งชาติเป็นแนวความคิดพื้นฐานและเป้าหมายพื้นฐานของแต่ละรัฐ เนื่องจากนโยบายต่างประเทศที่แต่ละรัฐกำหนดขึ้นมานั้นประกอบด้วยวัตถุประสงค์ที่หลากหลายและถูกกำหนดขึ้นมาเพื่อตอบสนองผลประโยชน์แห่งชาติของแต่ละรัฐ แต่อย่างไรก็ตามโดยพื้นฐานเมื่อพิจารณาความหมายของผลประโยชน์แห่งชาติแล้วมีความหมายค่อนข้างกว้าง และไม่ชัดเจนสามารถตีความได้หลายนัย ถึงแม้ว่าแนวความคิดเกี่ยวกับผลประโยชน์แห่งชาติจะถูกตีความหมายอย่างไรและถูกนำมาใช้ในลักษณะใดก็ตาม ต่างมีเป้าหมายเดียวกันคือหมายถึงสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับชาติ

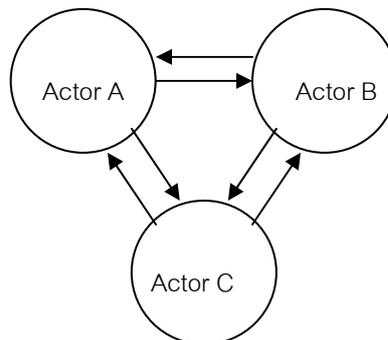
สำหรับในประเด็นเรื่องญี่ปุ่นกับความต้องการเป็นประเทศสมาชิกถาวรของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติที่ศึกษานี้ สิ่งที่น่าศึกษาค้นคว้าเป็นอย่างยิ่งคือการศึกษาว่าอะไรคือผลประโยชน์แห่งชาติประเด็นสำคัญที่ผลักดันให้ญี่ปุ่นดำเนินมาตรการต่าง ๆ เพื่อบรรลุเป้าหมายในเรื่องนี้ ตามที่ทราบกันโดยทั่วไปว่าญี่ปุ่นนั้นเป็นประเทศหนึ่งที่มีสถานะความเป็นชาติมหาอำนาจทางด้านเศรษฐกิจแต่ในความเป็นชาติมหาอำนาจทางการเมืองระหว่างประเทศนั้นยังคงเป็นที่สงสัยกันอยู่ ดังนั้นผลประโยชน์แห่งชาติด้านการเมืองหรือการแสวงหาอำนาจจึงอาจเป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันญี่ปุ่นให้มีแนวนโยบายดังกล่าว นอกจากนี้หากมองในอีกแง่หนึ่งนั้น การเข้าไปเป็นสมาชิกถาวรของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติย่อมก่อให้เกิดประโยชน์และความภาคภูมิใจมาสู่ประเทศญี่ปุ่นซึ่งจะเป็นการเติมเต็มความเป็นชาติมหาอำนาจของญี่ปุ่นให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยที่รัฐอื่นจะยอมรับญี่ปุ่นในฐานะมหาอำนาจมากยิ่งขึ้นด้วย ดังนั้นหากมองในแง่แล้ว ผลประโยชน์ด้านเกียรติภูมิของชาติก็อาจจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันญี่ปุ่นให้มีแนวนโยบายดังกล่าวออกมา

ทฤษฎีการเมืองเกี่ยวพัน (Linkage Politics Theory)

แนวคิดเรื่องการเมืองที่มีความเกี่ยวพันกันมีฐานคิด (Premises) จากการไม่เชื่อในเรื่องช่องว่างทางพื้นที่ (space) และเวลา (time) ระหว่างระบบรัฐชาติกับระบบระหว่างประเทศซึ่งมีรูปธรรมคือพรมแดนที่จะแยกเหตุการณ์ภายในและภายนอกระบบรัฐออกจากกัน อย่างที่เคยเชื่อกันว่ารัฐมีความสามารถในการควบคุมชะตากรรมของตนให้รอดพ้นจากเหตุการณ์ภายนอกที่จะมากระทบกระเทือนกับตนได้อย่างเต็มที่

ภาพที่ 1.1

การปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงที่รัฐสามารถควบคุมผลกระทบได้

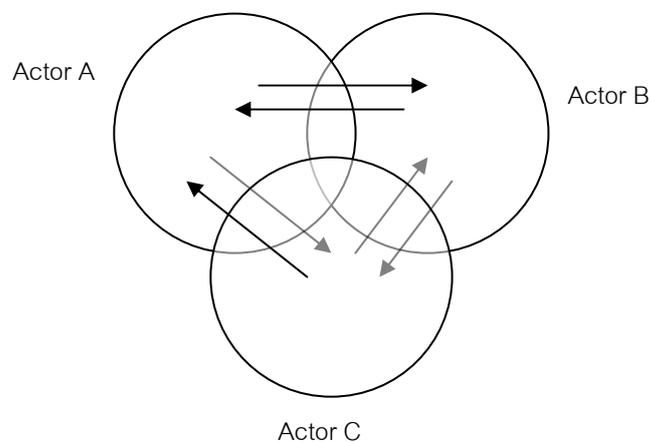
ที่มา : หนังสือเรื่อง “Linkage Politics; Essays on the Convergence of National and International Systems”

ในทางตรงข้ามแนวคิดนี้กลับเชื่อว่าระบบการเมืองแห่งชาติ (National political systems) และระบบการเมืองระหว่างประเทศ (International political systems) ซึ่งหมายถึงกลุ่มต่าง ๆ ทั้งหมดที่มีการพึ่งพาระหว่างกันหรือที่รวมของการปฏิสัมพันธ์ของรัฐแต่ละคู่ในโลก รวมความสัมพันธ์ของรัฐทั้งหมดทั้งความสัมพันธ์ในอดีตและปัจจุบัน มีการคาบเกี่ยว (Intersect) ซ้อนทับ (overlap) และเกี่ยวพันกัน (linkage) อันเป็นผลมาจากความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ทำลายช่องว่างทางพื้นที่ (space) และเวลา (time) ของโลกทางกายภาพลงไป

ก่อให้เกิดความพัวพันของพรมแดนภายในและภายนอกกลายเป็นโลกที่เล็กลง (Shrinking World)¹⁵

ภาพที่ 1.2

การปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐต่าง ๆ ตามแนวความคิดของรอสเนา (James N. Rosenau)

ที่มา : หนังสือเรื่อง “Linkage Politics; Essays on the Convergence of National and International Systems”

ในการศึกษาแนวคิดการเมืองที่เกี่ยวข้องกัน หน่วยที่ใช้ในการศึกษา คือ ส่วนที่คาบเกี่ยวกันอยู่ (linkage) ซึ่งหมายถึง ลำดับของพฤติกรรมที่เกิดขึ้นซ้ำ (recurrent) ซึ่งเกิดขึ้นในระบบหนึ่งและส่งผลให้เกิดปฏิกิริยาต่อ/จากอีกระบบหนึ่ง รอสเนา (James N. Rosenau) ได้ใช้กรอบแนวคิดจากทฤษฎีระบบเพื่อทำให้เห็นภาพกระบวนการเกี่ยวพันได้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยระบบใน

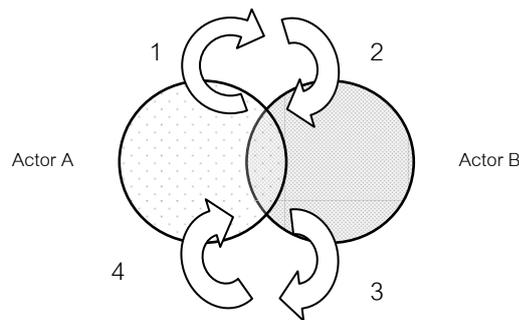
¹⁵ James N. Rosenau, “Introduction: Political Science in a Shrinking World,” in Linkage Politics: Essays on the Convergence of National and International Systems, ed. James N. Rosenau (New York: Free Press, 1969), p. 2.

การศึกษาจะมีอยู่ 2 ระบบ คือ ระบบการเมืองและระบบระหว่างประเทศ แต่ละระบบจะมีกระบวนการสำคัญ 2 ส่วน คือ สิ่งที้ออกมาจากระบบซึ่งเรียกว่า “output” และสิ่งที่นำเข้าไปยังระบบหรือที่เรียกว่า “input” กระบวนการสำคัญทั้งสองประการจะมีลักษณะของการเกิดขึ้นสองรูปแบบคือ การเกิดขึ้นโดยตรงหมายถึง การกระทำโดยตั้งใจจากระบบหนึ่งเพื่อกระตุ้นให้เกิดการตอบสนองจากอีกระบบหนึ่ง และการเกิดขึ้นโดยอ้อมหมายถึง การกระทำที่เกิดขึ้นภายในระบบหนึ่งแต่กระทบหรือได้รับการตอบโต้จากอีกระบบหนึ่ง สิ่งที้ออกจากระบบการเมืองนั้น รอสเนา (James N. Rosenau) เรียกว่าสิ่งที้ออกมาจากระบบในรูปแบบนโยบาย (policy outputs) หมายถึง ลำดับของพฤติกรรมที่เกิดขึ้นซ้ำ (recurrent) ซึ่งเกิดขึ้นภายในระบบการเมืองและสิ้นสุดลงหรือทำให้ดำรงอยู่โดยสภาพแวดล้อมภายนอก ถ้าเป็นการเกิดขึ้นโดยตรงแล้วอาจเรียกรวมได้ว่านโยบายต่างประเทศ สิ่งที้ออกมาจากระบบการเมืองจะเป็นปัจจัยหรือสิ่งที่นำเข้าสู่ระบบสภาวะแวดล้อม (environmental inputs) ซึ่งได้รับการนิยามว่า เป็นลำดับของพฤติกรรมซึ่งเกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมภายนอกโดยเป็นผลจากสิ่งที้ออกจากระบบการเมือง สำหรับสิ่งที่นำออกจากระบบสภาวะแวดล้อม (environmental outputs) หมายถึงลำดับของพฤติกรรมที่เริ่มต้นจากสภาพแวดล้อมภายนอกของระบบการเมืองและได้รับการทำให้คงอยู่หรือสิ้นสุดลงภายในระบบการเมือง ซึ่งจะเป็นปัจจัยนำเข้าของระบบการเมืองต่อไป สิ่งที้นำเข้าสู่ระบบการเมือง (polity inputs) หมายถึง ลำดับของพฤติกรรมซึ่งเกิดขึ้นในระบบการเมืองอันเป็นผลจากสิ่งที้นำออกจากระบบสภาวะแวดล้อม (environmental inputs)¹⁶

¹⁶ Ibid., p. 45.

ภาพที่ 1.3

การปฏิสัมพันธ์ระหว่าง 2 ตัวแสดงตามแนวคิดของรอสเนา (James N. Rosenau)

ที่มา : วิทยานิพนธ์เรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศของไทยต่ออิหร่าน: 2540-2548”¹⁷

ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในระบบรัฐและระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่มีส่วนซ้อนกันอยู่ (overlap) นำไปสู่การเกิดความเกี่ยวพันระหว่างการเมืองภายในและการเมืองระหว่างประเทศ หรือการเมืองในอีกประเทศหนึ่ง เช่น การที่สหรัฐอเมริกาโจมตีและยึดครองอิรักนั้นส่งผลต่อโครงสร้างและกระบวนการเมืองภายในอิรัก ขณะเดียวกันสมภาวะไร้เสถียรภาพของอิรักเองก็ส่งผลกลับไปยังการเมืองในสหรัฐอเมริกาด้วย ซึ่งเป็นความเกี่ยวพันระหว่างระบบสองระบบที่เกิดขึ้นจากระบบหนึ่งไปสู่พรมแดนของอีกระบบหนึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นเนื่องจากพรมแดนระหว่างระบบสามารถข้ามไปมาได้โดยกระบวนการ 3 แบบด้วยกัน คือ

¹⁷ หมายเลข 1 ในภาพ หมายถึงสิ่งที่ออกมาจากระบบในรูปนโยบาย (policy outputs) หมายเลข 2 หมายถึง สิ่งที่น่าเข้าของระบบสภาวะแวดล้อม (environmental outputs) หมายเลข 3 หมายถึง สิ่งที่น่าออกจากระบบสภาวะแวดล้อม (environmental outputs) หมายเลข 4 หมายถึง สิ่งที่น่าเข้าสู่ระบบการเมือง (policy inputs)

1. กระบวนการแทรกแซง (penetrative process) หมายถึง กระบวนการที่เกิดขึ้นเมื่อสมาชิกในหน่วยการเมืองหนึ่งเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการทางการเมืองของอีกหน่วยการเมืองหนึ่ง โดยสมาชิกทั้งสองร่วมกันแบ่งปันอำนาจหน้าที่ในการแจกจ่ายคุณค่า (Values) ที่มีอยู่กับสมาชิกของอีกหน่วยการเมืองหนึ่ง เช่น การยึดครองอิรักของสหรัฐอเมริกา การให้ความช่วยเหลือจากต่างประเทศ การดำเนินงานของบุคลากรระหว่างประเทศและเจ้าหน้าที่ของบรรษัทข้ามชาติในดินแดนของอีกหน่วยการเมืองหนึ่ง ซึ่งเป็นสิ่งที่นำออกจากระบบการเมืองโดยตรง

2. กระบวนการโต้ตอบ (reactive process) เป็นกระบวนการที่ตัวแสดงของหน่วยการเมืองฝ่ายแรกซึ่งริเริ่มกระบวนการดังกล่าวในรูปของสิ่งที่นำออกจากระบบไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมกับอีกฝ่ายหนึ่งอย่างกระบวนการแทรกแซง แต่ฝ่ายหลังจะโต้ตอบการริเริ่มของฝ่ายแรกซึ่งกระบวนการเกี่ยวพันในลักษณะนี้จะเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นบ่อยที่สุดเนื่องจากการริเริ่มของตัวแสดงฝ่ายแรกจะกระตุ้นให้เกิดสิ่งที่นำออกจากระบบ (policy outputs) ของหน่วยการเมืองฝ่ายหลังโดยตรง และโดยอ้อมเพื่อโต้ตอบการริเริ่มจากฝ่ายแรก

3. กระบวนการเลียนแบบ (emulative process) เป็นรูปแบบเฉพาะของการตอบสนองซึ่งเกิดขึ้นเมื่อสิ่งที่นำเข้าสู่ระบบไม่ได้เป็นเพียงแค่การตอบสนองต่อสิ่งที่นำออกจากระบบเท่านั้น แต่เป็นการทำให้เกิดรูปแบบเดียวกับสิ่งที่นำเข้าสู่ระบบด้วย ซึ่งก่อให้เกิดการแพร่กระจาย หรือการแสดงให้เห็นของพฤติกรรมทางการเมืองโดยผ่านการรับรู้ และการเลียนแบบ เช่น ภาวะความรุนแรงหลังสงคราม ลัทธิชาตินิยม ซึ่งเป็นกระบวนการเกี่ยวพันโดยอ้อมระหว่างสิ่งที่ออกมาและสิ่งที่นำเข้าไปในระบบ¹⁸

องค์ประกอบของความเกี่ยวพัน

รอสเนา (James N. Rosneau) ได้อธิบายองค์ประกอบของปัจจัยภายใน (inputs) และปัจจัยภายนอกหรือระบบสภาวะแวดล้อม (environment) ซึ่งทั้งสองปัจจัยมีความเกี่ยวข้องกันดังนี้

1. ปัจจัยภายใน (internal actors) ได้แก่องค์ประกอบต่าง ๆ ที่อยู่ในหน่วยการเมืองซึ่งสามารถก่อให้เกิดหรือได้รับผลกระทบจากสภาวะแวดล้อมดังนี้

1.1 ตัวแสดง (actors) ได้แก่ เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหาร ข้าราชการ ทหาร พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ กลุ่มผู้นำและนักกฎหมาย

¹⁸ Ibid., p. 46.

1.2 ทศนคติ (attitudes) ได้แก่ อุดมการณ์ วัฒนธรรมทางการเมือง และมติมหาชน

1.3 สถาบัน (institutions) ได้แก่ สถาบันบริหาร สถาบันนิติบัญญัติ สถาบันตุลาการ ข้าราชการ ทหาร การเลือกตั้ง ระบบพรรค ระบบการสื่อสารและสถาบันสังคม

1.4 กระบวนการ (processes) ได้แก่ สังคมประกิจและการคัดเลือก (Socialization and Recruitment) การแยกแยะผลประโยชน์ (Interests Articulation) การรวบรวมผลประโยชน์ (Interest Aggregation) การกำหนดนโยบาย (Policy - Making) การบริหาร (Policy Administration) บูรณาการและการแบ่งแยก (Integration - Disintegration)

2. ปัจจัยภายนอก (external factors) หรือสภาพแวดล้อมภายนอก (external environment) ได้แก่ ปัจจัยหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายนอกหน่วยการเมือง ซึ่งอาจเป็นเหตุการณ์ทางการเมืองภายในของหน่วยการเมืองนั้น ๆ สภาพการเมืองระหว่างประเทศและนโยบายต่างประเทศของหน่วยการเมืองต่าง ๆ ซึ่งมีผลต่อการดำเนินหรือเปลี่ยนแปลงในนโยบายต่างประเทศของหน่วยการเมืองหนึ่ง ๆ ได้แก่

2.1 สภาพแวดล้อมประชิด (Contiguous Environment) หมายถึงกลุ่มของหน่วยการเมืองที่มีที่ตั้งทางภูมิศาสตร์อยู่รายรอบหน่วยการเมืองนั้น ๆ

2.2 สภาพแวดล้อมในภูมิภาค (Regional Environment) หมายถึงกลุ่มการเมืองที่อยู่ในบริเวณดินแดนทั้งภูมิภาคที่หน่วยการเมืองนั้น ๆ ตั้งอยู่และมีความสัมพันธ์ด้วย

2.3 ปัจจัยด้านสงครามเย็นหรือความสัมพันธ์ตะวันตก - ตะวันออก (Cold War Environment) หมายถึง รูปแบบลักษณะที่เป็นผลมาจากความสัมพันธ์สองค่าย

2.4 ความสัมพันธ์กลุ่มชนต่าง ๆ (Racial Environment) หมายถึงลักษณะความสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ ระหว่างกลุ่มชนเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ต่าง ๆ

2.5 การใช้ทรัพยากร (Resource Environment) หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นผลมาจากการใช้สินค้าและบริการ (goods and services) ซึ่งสินค้า หมายถึง ทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีใช้มนุษย์ ขณะที่บริการ หมายถึง ทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งปัจจัยประการนี้ หมายถึง สภาพการทางเศรษฐกิจนั่นเอง

2.6 องค์การ/สถาบัน (Organizational Environment) หมายถึง สถาบันหรือองค์การระหว่างประเทศที่ตั้งขึ้นโดยมีประเทศต่าง ๆ เป็นสมาชิก

ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกดังที่รอสเนา (James N. Rosenau) ได้กล่าวไว้มีอีกจำนวนมากที่มีความสำคัญต่อรอสเนา (James N. Rosenau) ได้พยายามจัดแบ่งเป็นหมวดหมู่ไว้

อย่างกว้าง ๆ เพื่อให้ นักศึกษาทางรัฐศาสตร์เปรียบเทียบและ นักศึกษาการเมืองระหว่างประเทศ สามารถเข้าใจได้ว่าการเมืองภายใน และการเมืองระหว่างประเทศสามารถเกี่ยวข้องกันได้อย่างไร สำหรับประเด็นเรื่องญี่ปุ่นกับความต้องการเป็นประเทศสมาชิกถาวรของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ สามารถวิเคราะห์ที่ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ได้ดังนี้

1. ปัจจัยภายใน (internal actors)

1.1 ตัวแสดง (actors) ได้แก่ ผู้นำในแต่ละรัฐบาล สื่อมวลชน ซึ่งต่างล้วนแล้วแต่มีบทบาทโดยตรงต่อการผลักดันประเทศและแสดงออกถึงความต้องการเป็นประเทศสมาชิกถาวรของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ

1.2 ทักษะคติ (attitudes) ได้แก่ มติมหาชน สังคมญี่ปุ่นเป็นสังคมที่ให้ความสำคัญกับมติมหาชนมาก รัฐบาลมักรับฟังมติมหาชนเสมอ ดังนั้นนโยบายต่าง ๆ ที่ออกมาจึงมักต้องสำรวจมติมหาชนก่อน

1.3 สถาบัน (institutes) ได้แก่ รัฐบาล ระบบราชการ และกระทรวงการต่างประเทศ ทั้ง 3 หน่วยงานดังกล่าว มีบทบาทสำคัญยิ่งในการผลักดันความต้องการของประเทศให้ออกมาเป็นรูปธรรมในรูปแบบของนโยบายต่าง ๆ ระบบราชการและหน่วยงานภาครัฐในญี่ปุ่นมีความเข้มแข็งมาก ดังนั้น การศึกษาในประเด็นนี้จึงไม่สามารถละเลยบทบาทภาคราชการไปได้

1.4 ศักยภาพด้านเศรษฐกิจของญี่ปุ่น เนื่องจากญี่ปุ่นมีฐานะเป็นชาติมหาอำนาจทางเศรษฐกิจของโลก แต่ญี่ปุ่นยังขาดความเป็นชาติมหาอำนาจทางการเมืองอยู่ ดังนั้นญี่ปุ่นจึงพยายามแสวงหาสถานะดังกล่าวในเวทีระหว่างประเทศ

2. ปัจจัยภายนอก (external factors)

2.1 ความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่น นับตั้งแต่สิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา สหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่นมีความสัมพันธ์ด้านการทหารและความมั่นคงกันอย่างแน่นแฟ้น ญี่ปุ่นมักจะพึ่งพิงสหรัฐในเรื่องความมั่นคงมาตลอด นอกจากนี้ญี่ปุ่นเองก็เป็นพันธมิตรที่ใกล้ชิดกับสหรัฐอเมริกามากที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออก ญี่ปุ่นจึงเน้นความสัมพันธ์ทางการทูตแบบทวิภาคีกับสหรัฐอเมริกามาก แต่ในปัจจุบันนี้ การที่สหรัฐอเมริกาปรับท่าทีทางการเมืองต่อญี่ปุ่นโดยกระตุ้นให้ญี่ปุ่นรับผิดชอบในเรื่องความมั่นคงของตนเองให้มากขึ้น ท่าทีดังกล่าวของสหรัฐอเมริกาก็ย่อมส่งผลให้ญี่ปุ่นมีความกังวลว่าในอนาคตอันใกล้ อาจจะไม่มีความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกาค้ำจุนความมั่นคงให้ญี่ปุ่นเหมือนเช่นในอดีต ดังนั้นญี่ปุ่นจึงได้หันไปเน้นการทูตแบบพหุภาคีให้มากขึ้นเพื่อเป็นการค้ำจุนความมั่นคงให้แก่ตนเอง วิธีเช่นนี้จึงทำให้ญี่ปุ่นในระยะหลังเน้นเวทีระหว่างประเทศโดยเฉพาะสหประชาชาติมากขึ้น การผลักดันตนเองให้

ได้เป็นสมาชิกถาวรของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาตินับได้ว่าเป็นการสร้างควมมั่นคงให้แก่ญี่ปุ่นได้อีกทางหนึ่ง

2.2 ระบบการเมืองโลกยุคหลังสงครามเย็น ในโลกยุคหลังสงครามเย็น ความขัดแย้งระหว่าง 2 ชาตินมหาอำนาจคือ สหรัฐอเมริกากับสหภาพโซเวียตได้ยุติลง แต่มีความขัดแย้งใหม่ ๆ เกิดขึ้นมากมาย เช่น ความขัดแย้งในเรื่องชาติพันธุ์ ความขัดแย้งที่เกิดจากการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น นอกจากนี้โลกที่เคยแบ่งออกเป็นสองขั้วก็ได้กลายเป็นระบบการเมืองที่มีหลายขั้ว และมีหลายชาติมหาอำนาจเป็นตัวแสดงที่สำคัญ ซึ่งทุกประเทศต่างก็ต้องการก้าวขึ้นมาเป็นชาติมหาอำนาจเพื่อปกป้องและเพิ่มพูนผลประโยชน์ของตนเองทั้งนั้น ญี่ปุ่นเองก็ถือเป็นอีกประเทศหนึ่งที่ต้องการก้าวขึ้นมาในเวทีการเมืองระหว่างประเทศเพื่อปกป้องและเพิ่มพูนผลประโยชน์ของตนเอง

สมมติฐานที่ใช้ในการศึกษา

"การที่ญี่ปุ่นดำเนินนโยบายต่างประเทศเพื่อให้ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกถาวรของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ เป็นผลมาจากญี่ปุ่นต้องการให้ประเทศต่าง ๆ ยอมรับบทบาทต่อไปในอนาคตของตนในฐานะมหาอำนาจทางการเมืองควบคู่ไปกับการเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ และเพื่อเป็นการเพิ่มพูนอำนาจต่อรองของญี่ปุ่นบนเวทีโลกในการรักษาผลประโยชน์แห่งชาติ"

ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

1. ผลของการศึกษาทำให้ได้รับทราบถึงมูลเหตุจูงใจที่ส่งผลให้ญี่ปุ่นต้องการเข้าเป็นประเทศสมาชิกถาวรของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ
2. การศึกษาในเรื่องนี้ได้นำหลักของทฤษฎีการเมืองเกี่ยวกับพันธมิตรและผลประโยชน์แห่งชาติเข้ามาใช้ในการวิเคราะห์กระบวนการเพิ่มบทบาททางการเมืองเพื่อรักษาผลประโยชน์ของญี่ปุ่นซึ่งจะเป็นการเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีดังกล่าวให้ชัดเจนยิ่งขึ้น
3. การศึกษาในเรื่องนี้ทำให้ทราบถึงความเป็นไปได้ที่ญี่ปุ่นจะสามารถเข้าเป็นประเทศสมาชิกถาวรของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติและรับทราบถึงความเปลี่ยนแปลงในทางการเมืองโลกหากประเทศสมาชิกถาวรของคณะมนตรีความมั่นคงมีจำนวนเพิ่มขึ้น

วิธีการศึกษาและการเก็บข้อมูล

ใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการวิเคราะห์เชิงบรรยาย โดยนำแนวความคิดผลประโยชน์แห่งชาติและทฤษฎีการเมืองเกี่ยวพันมาวิเคราะห์และอธิบายถึงสถานการณ์และเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อให้เกิดความชัดเจนและความเข้าใจอันดีต่อความพยายามของญี่ปุ่นในการเข้าเป็นประเทศสมาชิกถาวรของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ

ข้อมูลที่จะใช้ในการศึกษาประกอบด้วยข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิ ซึ่งประกอบด้วย

1. การวิจัยข้อมูลทางเอกสารชั้นปฐมภูมิ อาทิ คำแถลงของผู้นำญี่ปุ่นและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ผู้แทนญี่ปุ่นประจำสหประชาชาติ แถลงนโยบายของรัฐบาลตามรายงานของกระทรวงการต่างประเทศและสำนักนายกรัฐมนตรี รายงานงบประมาณด้านการป้องกัน (Defense of Japan) สุนทรพจน์ที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ เป็นต้น
2. การวิจัยข้อมูลทางเอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ เอกสารทางวิชาการ วิทยานิพนธ์ บทความวิเคราะห์จากหนังสือพิมพ์ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ วารสารภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ Far Eastern Economic Review, Japan Echo, Japan's Review of International Affairs, The Pacific Review, Asian Survey, เอเชียปริทัศน์ วารสารวิชาการต่างประเทศและบทความจากวารสารที่เกี่ยวกับกิจการระหว่างประเทศ